

حقوق زنان

در سوره‌های نساء قرآنی

گروه قرآن پژوهی کوثر یک

● مقدمه:

نزدیک به نیمی از جمعیت جامعه‌ی جهانی مسلمانان را زنان و دختران مسلمان تشکیل می‌دهند، اگر از آنها در یک نظر سنجی سؤال شود که به عنوان یک (زن) تاکنون چند بار قرآن و سوره‌های نساء قرآن را با دقت و توجه خوانده و در آن تدبیر و اندیشه کرده‌اید؟ و قوانین متعالی و ارزشمند آن را در متن زندگی بکار گرفته‌اید؟ و از زنان اهل علم و تقوا، فقیه و مجتهد و حافظ و عامل و حامل قرآن کریم در عهد پیامبر (صلی الله علیه و آله) و در عصر ائمه اطهار (علیه السلام) چقدر شناخت دارید؟

چه پاسخ می‌دهند؟! در این مقاله ضمن طرح آیاتی از سوره‌های (نساء کبری و نساء صغرای) قرآن کریم، دعوتی جدی از جمیع دختران و بانوان مسلمان برای رویکردی مدبرانه به قرآن و سوره‌های نساء نموده ایم، باشد که این دعوت قرآنی مورد عنایت و توجه قرار گیرد.

● دوسوره‌ی نساء در قرآن کریم:

حضرت حق تبارک و تعالی در آیات متعددی از قرآن کریم به هنگام بیان مسائل و حقوق انسانی، زن را در کنار مرد به طور یکسان مطرح

نموده و در آیات بسیاری نیز به طور خاص به زنان و مسائل و حقوق

آنان پرداخته است. پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) نیز در پرتو وحی

الهی به عنوان فرستاده و مجری دستورات و تعالیم خداوند، از این

آفریده پروردگار به نحو شایسته تکریم و تجلیل به عمل آورده، تا

جایی که بر اساس الهام از منبع وحی، دو سوره از ۱۱۴ سوره‌ی قرآن را

به نام نساء (زنان) نامگذاری کرده است. یکی در اوایل قرآن از سوره‌های

بزرگ و طولانی و یکی در اواخر قرآن از سوره‌های حزب مفضّل است.

در روایات آمده است که پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) برای

متمایز کردن این دو سوره از یکدیگر اولی را سوره نساء طولی، یعنی

طولانی و دومی را سوره نساء قصری، یعنی کوتاه، نامیده‌اند. در عین

حال برای سهولت، هر دو سوره را نساء می‌گفتند. بسیاری از مفسّرین

از جمله آلوسی و طبرسی در آغاز تفسیر شصت و پنجمین سوره‌ی

قرآن، با استناد به روایات، نام (نساء قصری) را به جای طلاق بکار

برده‌اند. (۲)

«طلاق» از جمله موضوعاتی است که دو طرف دارد یکی مرد و

دیگری زن، اما با تدبّر در آیات آغازین این سوره در می‌یابیم که خداوند

احکام طلاق را بیشتر به منظور حفظ حرمت و حیثیت زن بیان فرموده

تا مبادا در این مرحله بحرانی، آبرو و حیثیت زن خدشه دار شود از این

رو جای تأسف است که در مصحف‌های متداول قرآن به جای عنوان

سوره (النساء القصری) عنوان طلاق که عنوان منفور و مبعوضی است

نوشته می‌شود.

سوره‌های نساء کتاب جامع حقوق زن:

وقتی سوره‌های نساء را بررسی و در آیات آن اندکی تدبّر کنیم در

می‌یابیم که سوره‌های نساء قرآن کتاب جامع حقوق زن است. خداوند با

نزول دو سوره نساء به طرح و شرح اساسی‌ترین حقوق زنان پرداخته،

و حقوق انسانی، قانونی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی زنان در آیات

این سوره‌ها ارائه شده است. نزول این سوره‌ها در شرایطی بوده که

هر گونه ظلم و جنایت نسبت به زن مباح تلقی می‌شده است و زن حق

هیچگونه اعتراض، دخالت، تصمیم‌گیری و اظهار نظر نداشته است. ... از آنجا که درک و فهم کلام خداوند فقط با تدبّر در آیات و سوره‌ها و با بهره‌گیری از سنت و سیره‌ی پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) و ائمه معصومین (علیهم السلام) امکان‌پذیر است، دریافت معانی و مضامین گسترده و فراگیر سوره‌ی نساء نیز مطالعه و تحقیق دقیق را می‌طلبد.

● حقوق انسانی و اجتماعی:

سوره‌ی نساء همانند سوره‌ی حج با یک خطاب کلی (یا ایّها النّاس) آغاز می‌شود به همین دلیل به نظر می‌رسد که مسأله‌ی مطرح شده در این آیه، عمومی و فراگیر است و در همه‌ی جوامع بشری مسأله‌ی خلقت انسان به ویژه خلقت زن بحث‌انگیز بوده است. خداوند با مخاطب قرار دادن همه‌ی مردم (ناس) درسرآغاز سوره به مهم‌ترین و زیربنایی‌ترین موضوع می‌پردازد و به این وسیله، همه‌ی نگرش‌های منفی نسبت به زن را می‌زداید.

«یا ایّها النّاس اتقوا ربّکم الذی خلقکم من نفس واحدة» (۳)

خداوند به صراحت در این آیه بر آفرینش زن و مرد به طور یکسان و از یک حقیقت واحد (نفس واحد) تأکید می‌کند و ارزش وجودی زن را تثبیت و او را موجودی هم‌شأن مرد و دارای حقوقی مشابه معرفی می‌کند و تمام افکار خرافی که زن را فاقد روح انسانی دانسته و او را موجودی نجس و پلید شمرده و خلقت او را از دنده چپ مرد دانسته و آن را موجودی بی‌ارزش و احترام و فاقد هرگونه امتیازی تلقی کرده‌اند را، در هم می‌کوبد. خداوند در قرآن تأکید می‌کند که هیچ جامعه‌ی بشری بنا نخواهد شد مگر با مشارکت و همراهی و همگامی زن و مرد با یکدیگر و بدین شکل شأنیت انسانی - خانوادگی و اجتماعی زن را بر تابلوی جاودانه تاریخ رسم می‌کند.

حقوق اقتصادی و سیاسی

در روزگاری که زن هیچ آزادی و اختیاری نداشت و در خانه پدر، جزو اموال پدر و در خانه شوهر بخشی از اموال مرد خود به حساب

۱- سوره نساء الکبری مدنی بوده و ۱۷۶ آیه دارد و اکثر احکام فقهی مربوط به زنان در آن است. سوره نساء القصصری هم ۱۲ آیه دارد و مدنی است.
 ۲- دانشنامه قرآن و قرآن پژوهی - اثر بهاء الدین خرمشاهی - بخش سوره‌شناسی قرآن.
 ۳- قرآن کریم - سوره نساء - آیه ۱.

می آمد و به طور مطلق مالک هیچ چیز نبود. حتی در مورد خودش نیز هیچ اختیاری نداشت و کسی برای رأی و نظر او اهمیتی قائل نبود و وقتی مرد خانه از دنیا می رفت زن همانند دیگر اموال به ارث برده می شد. در چنین شرایطی خداوند زن را از بی هویتی رهانید و برای تصحیح طرز فکرهای جاهلی، مسأله ی ارث و حقوق اقتصادی زن را با تمامی جوانب آن به تفصیل طرح و شرح نمود و حق مالکیت وارث را به زن داد.

«لِّلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانُ وَالْأَقْرَبُونَ وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانُ وَالْأَقْرَبُونَ» (۴)

« از آنچه پدر و مادر و نزدیکان بر جای می گذارند برای مردان بهره ای است و برای زنان بهره ای»

گفتنی است در مواردی مانند این آیه، ذکر کلمه ی رجال پیش از نساء تقدیمی را نمی رساند و فقط در مقام بیان تساوی زن و مرد به طور یکسان است.

در آیه دیگر چنین آمده است: «لِّلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا كَتَبُواْ وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا كَتَبْنَ» (۵)

با تدبّر در آیه، ارزش و اهمیتی که خداوند برای زنان در تمامی عرصه های مختلف زندگی قائل شده است را در می یابیم.

این آیه علاوه بر اشتغال های زنان در امور مهم خانه داری، همسر داری، بچه داری و کودک یاری که به طور معمول بوده و زنان حق دارند در قبال انجام این خدمات حقوق و نفقه از همسر خود بگیرند،

حق دارند توانمندی ها و استعداد هایشان را در چارچوب احکام و موازین اسلام شکوفا نموده و با تحصیل تعلیم و تربیت و فراگیری علم و هنر در امور اجتماع مشارکت فعال و متناسب با شرایط فطری و طبیعی شان داشته باشند و با حضور در صحنه های مختلف اجتماع

برای کسب درآمد مشروع و حلال به صورت مستقل فعالیت نمایند و مالک درآمد شخصی خود باشند و خودشان مختار و تصمیم گیرنده ی هزینه درآمد خود، پس از پرداخت زکات و خمس آن باشند.

قرآن کریم به صراحت حضور سیاسی زنان و حق مشارکت، مداخله، تصمیم گیری، برنامه ریزی و اظهار نظر آنها را مطرح نموده

است تا بتوانند در جامعه ای که زندگی می کنند حیات فرهنگی، اجتماعی – اقتصادی و سیاسی خود را به بهترین شکل نشان دهند. سیره ی حضرت فاطمه زهرا (سلام الله علیها) و حضور همه جانبه ی ایشان همه عرصه های لازم، بهترین دلیل بر این موضوع است.

تلقین و تعمیم ضعیف بودن

یکی از نکات ظریف و حساسی که در سوره ی نساء قابل توجه و تدبیر است تعبیر:

(والمستضعفین من الرجال والنساء والولدان) می باشد (۶)

خداوند در سوره ی نساء که کارش طراحی ساختار جامعه بشری است. چهار بار مسأله ی (استضعاف) را مطرح نموده است که در دو موضع همین تعبیر مذکور عیناً تکرار شده است. زیرا اگر مسأله ی استضعاف حل نشود جامعه ی جاهلی به جامعه ی اسلامی تبدیل نمی شود. حتی اگر قرن ها از ظهور اسلام گذشته باشد. این فراز از کلام الهی پاسخ دندان شکن دیگری به جاهلان زورمدار در طول تاریخ است که همواره می گویند زن ضعیف است و با تلقین ضعف آن را بر همه ی زنان تعمیم می دهند و به حکم اینکه زن را به ضعف کشانده اند او را فاقد توانمندی ها می دانند و می گویند کاری از او ساخته نیست و چون ضعیف است می توان انواع ستم و جنایت ها را در حق او روا داشت. چون ضعیف است باید ابزار باشد و در راستای منافع ما حرکت کند. متأسفانه در دنیای غرب علیرغم همه شعارهای فریبنده، زن بازیچه و بازیگر نقش هایی است که دیگران به او سپرده اند و در این بازیگری همه ی هویت و ارزش های او را گرفته اند. در این وضعیت اگر چه زن آزاد و مختار و مالک درآمد خود است ولی هویت، امنیت، استقلال و منزلت واقعی خود را از دست داده است. جوامعی که استکبار حاکم است هم مردان و هم زنان و جوانان مستضعف خواهند بود.

امید است زنان با رویکرد معجزه آسا به فطرت و هویت خود، مانع از اجرای نقشه های ظریف و شیطانی استکبار شوند و در مسیر آیات آسمانی حضرت ربّ العالمین حرکت کنند.

ان شاء الله

- ۴- قرآن کریم - سوره نساء، آیه ۷.
- ۵- قرآن کریم - سوره نساء، آیه ۳۲.
- ۶- قرآن کریم - سوره نساء، آیه ۷۵.